

Jurij Kunaver

DR. JOŽE ŠTIRN - MIŠO (1934–2021)

JAMAR IN POTAPLJAČ NAŠEGA DRUŠTVA

Kje so časi, ko je bil Mišo zelo vnet in aktiven jamar in eden prvih potapljačev našega društva. Celih deset let smo se veliko družili, zlasti v jamah in na terenu sploh. Javnost, v glavnem strokovna, ga je pozneje poznala kot pionirja morske biologije pri nas, mnogi sprva kot morskega potapljača in organizatorja potapljaških odprav. Po študiju biologije v Ljubljani ga je zasvojilo morje in slovensko kopno ga je videvalo bolj poredko. Tega, da je bil nekoč naš član, da je naredil prve potapljaške korake v okviru našega društva, ne preberemo nikjer.

Redni univerzitetni profesor morske biologije na oddelku za biologijo Biotehniške fakultete v Ljubljani dr. Jože Štirn se je rodil 1. decembra 1934 v Ljubljani profesorju Josipu in obrtnici Dani Štirn, r. Ulepič. Njegov brat Jurij Štirn je bil zaslužen na področju razvoja povojnega slovenskega letalstva. Stanovali so na Kamnogoriški cesti, kamor sem nekaj let po drugi svetovni vojni, še kot gimnazijec, pogosto zahajal. Domnevam, da je obiskovanje Mišotovega doma trajalo med 1949, ko sva postala člana našega jamarskega društva, in 1952, ko sem začel študirati geografijo. Na Kamnogoriško sem se iz mesta vozil z očetovim kolesom. Tam me je v kuhinji Mišotove mame Dane skoraj vedno čakalo kaj za pod zob, a sem se venomer branil, kot bi bil kmečka nevesta, je rekla. Je že vedela, kako željan sem bil hrane v tistih

časih pomanjkanja in moje skoraj nikoli potešene lakote. Tega ji nisem nikoli pozabil! Mišo je bil takrat že brez očeta, skupaj z njegovo hčerjo žrtvama Črne roke. Menda se je moral preostanek družine zato zateči v partizane. Njegov povojni dom je bil odprt tudi za druge prijatelje, denimo Andreja Ravnikarja, kasnejšega arhitekta, in Janeza Gantarja, geološkega tehnika. Z Drejcem sva se kar naprej sabljala s palicami. Tudi skrivnosti, ki so zanimale mladeniče, smo odkrivali s pomočjo Mišota, ki je bil v njih bolj podkovan. Bili so časi brezskrbnosti in čistega, spontanega prijateljstva, ki niso mogli trajati posebno dolgo. Nisem pa si predstavljal, da bo Mišota že v času študija, še bolj pa po njem, morje povsem odtegnilo od mnogih starih prijateljev in aktivnosti. No, jamarje so za tem v celoti nadomestili potapljači in ribiči.

Jože Štirn je v sedemdesetih in osemdesetih letih predaval oceanografijo, ekologijo morja in ribiško biologijo na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Bil je tudi znanstveni svetnik na Nacionalnem inštitutu za biologijo. Najbolj zaslužen je bil za ustanovitev prve in edine slovenske znanstvene institucije na področju raziskav morja, to je Morske biološke postaje Piran (predstojnik, 1970–1977). Do nje je prišlo postopoma, od Republiškega centra za podvodna raziskovanja v Ljubljani (Jože Štirn, 1962), do ustanov

vitve Zavoda za raziskovanje morja Slovenije v Portorožu (direktor Jože Štirn, 1964–1967) in končno do Morske biološke postaje (1969). Je pionir morskih raziskav v slovenskem prostoru, tudi marikulture v Sloveniji, okoljskih študij pri izgradnji marin in postavitvi čistilnih naprav ter šolanja strokovnjakov. Postavil je temelje razumevanja kroženja fitoplanktona v severnem Jadranu. Z organiziranjem ekspedicij in raziskovalnega dela v tujini (med drugim Rdeče morje, Etiopija) je domet njegovega dela segal daleč izven območja slovenskega morja. Svojo mednarodno znanstveno kariero je začel v Tunisu, predaval v Omanu, imel je profesorsko stolico na Univerzi v Nici v Franciji, bil na misijah UNESCO v Jemnu, Adenu in Kamerunu. Mednarodna univerza v mestu Cagnes-sur-Mer, Francija, mu je leta 2002 podelila naziv zaslužnega profesorja. Od leta 1992 je bil dopisni član Evropske akademije za okoljske znanosti v Tübingenu. Leta 2012 je prejel veliko nagrado Miroslava Zeia za življenjsko delo, ki jo podeljuje Nacionalni inštitut za biologijo. Zgornje je samo izbor iz njegovega bogatega življenja.

Mišo je bil aktiven jamar od leta 1950 do 1960, kar je dokumentirano v društvenih zapisnikih. Leta 1950 je bil še dijak Šubičeve gimnazije v Ljubljani. V naslednjih letih ga zasledimo v vseh seznamih članstva. 12. 2. 1953 je bil redni občni

Pred Križno jamo jeseni 1957. Od leve: Boris Sket, Jože - Mišo Štirn, France Velkoverh, Tomaž Planina, sedi Miran Marussig. Foto: M. Richter

Društveni potapljači pred Malim Okencem na izvirih Ljubljanice sredi petdesetih let 20. stoletja. Od leve: Ivan Kuščer, Ivan Gams, Jože Mušič, Dušan Kuščer, Jože - Mišo Štirn, Franci Bar in Jurij Kunaver. Foto: F. Bar

zbor društva, na katerem so bili v ospredju odnosi z mladimi jamarji. V diskusiji je bil Mišo kritičen do takratnega vodstva in predlagal več sodelovanja med mladimi in starejšimi. Njegovi mladi sojamarji smo ga pri tem odločno podprli. Takratni predsednik Ivan Michler je zaprtje lokala opravičeval z dejstvom, da ni mogoče delati z mladimi, če ti v njem kadijo. Oglasil se je Mišo (tudi eden od kadilcev) in protestiral, da zaradi enega ali dveh posameznikov ne bi smeli trpeti vsi. V nadaljevanju istega leta se je začel proces zaostrovanja odnosov med Dušanom Novakom in vodstvom društva, kar je zgodba, močno povezana s povojno emancipacijo naše mlajše generacije.

Avgusta 1954 je bil Mišo med udeleženci raziskovanja jam na Malih podih pod Skuto (poleg V. Fajgla, J. Kunaverja, T. Planine in B. Sketa, glej sliko v GP 2021, str. 8). Takrat je bil Mišo korak pred nami, saj se je lotil pisanja poročila o naših dosežkih pri raziskovanju visokogorskih jam in ga objavil v *Proteusu* (Visokogorski kras na Malih podih pod Skuto, *Proteus* 16, 1953/54, 9, 25–255). Mišo je pogosto dajal vtis, da je strokovno načitan in da ve, kaj hoče. Med 1955 in 1956 smo Mišo, Tomaž in moja malenkost organizirali tečaj za mlade jamarje, kar je bila najbrž ena prvih naših jamarskih šol.

Iz zapisnika občnega zbora 12. 5. 1959 sem povzel, da je takrat Mišo Štirn vodil potapljaško skupino. To pove veliko, saj so to bili začetki potapljaške dejavnosti mlajše generacije, ki sta jih za to navdušila Janez in Dušan Kuščer. Marjan Richter se spomni Mišota tudi med prvimi študenti biologije, ki so na slovenski obali vadili morsko potapljanje pod vodstvom Janeza Kuščerja. Naši vidni jamarji in potapljači Marjan Richter, legenda podmorskega fotografiranja, dr. Kazimir Drašlar - Mikec, znan himalajec, in dr. Anton Praprotnik - Toto so prispevali fotografije in nekaj informacij. Društveni jamski potapljači so se pod vodstvom bratov Kuščerjev, začetnikov potapljanja pri nas, v tistih časih najprej urili na Ljubljani na Špici, nato pa na njenih izviroh, v Malem in Velikem okenču. Kmalu so se mlajši osamosvojili, ko je Ivan Gams iz Anglije prinesel dva ali tri potapljaške skafandre. Ena pomembnejših akcij je bilo potapljanje v kraškem izviro Žirovniščice na Cerkniškem jezeru. Tam je Mišo Štirn kot prvi preplaval prvi sifon. Da bi prišli do denarja, so sodelovali tudi pri gradnji idrijskega vodovoda.

Zgoraj in spodaj: Pred prvim potopom v sifon izvira Žirovniščice na Cerkniškem jezeru I. 1959. Jože Štirn in Kazimir Drašlar. Foto: M. Richter

Bil je tudi eden od dejavnejših članov društva pri postavitvi podzemnega laboratorija v Podpeški jami in je o tem izdelal elaborat. Zanj, kar sem zasledil v zapisnikih o Mišotu, je njegova diskusija na seji društva 26. 11. 1959, ko se je Planinska zveza Slovenije v zadevi Dušan Novak poskusila vmešavati v naše zadeve. Tista leta je bil Mišo poleg Tomaža Planine in mene eden najbolj pogostih in odločnih diskutantov na društvenih občnih zbora ali sejah. Dejal je: »Predvsem nam mora biti jasno, da se pred PZS nimamo za kaj braniti, niti jim kar koli pojasnjevati. Popolnoma evidentno je, da gre tu za zlonamerne besede z namenom, da škodujejo ugledu društva. Vsaka taka stvar pusti neugoden vtis v javnosti, prav zaradi tega pa je nujno

enkrat za vselej stvar razčistiti do dna«.

Mišo je bil pripravljen poskusiti se v najrazličnejših izzivih. Tudi v tem smo si bili zelo podobni. Leta 1956 se je pridružil mojemu bratu Alešu, ki je skupaj z alpinistko Nadjo Fajdiga in menoj pripravil prvo jugoslovansko odpravo na najvišji maloazijski vrh Ararat (5165 m). Zaradi političnih napetosti med Turčijo in Grčijo tja žal nikoli nismo odpotovali.

Dr. Jože - Mišo Štirn je bil raziskovalec in znanstvenik mednarodnega ugleda in zaslug, nemiren, iznajdljiv, pogumen in pronicljiv duh ter odličen organizator, ki je prvič pokazal svoje sposobnosti že kot član Društva za raziskovanje jam Ljubljana. |

